

FARZAND KELAJAGINI TA'MINLASHDA OILADA OTA-ONALARNING MUHIM VAZIFALARI

Abduqayumova Gulshoda Ilxomovna

Samarqand viloyati Payariq tumani MMTBga

qarashli 94-sonli umumiy o'rta ta'lim

maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada farzand tarbiyasida ota-onalarning o'rnini, ularning mas'uliyati hamda bolalarning kelajagini ta'minlashda muhim bo'lgan psixologik va tarbiyaviy vazifalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: oila, ota-ona, tarbiya, bola, kelajak, mas'uliyat, muloqot, qo'llab-quvvatlash, rivojlanish, qadriyatlar

KIRISH

Farzand kelajagi — bu bolaning kelgusida qanday inson bo'lib yetishishi, uning bilimi, kasbi, xulq-atvori, qadriyatlari va jamiyatdagi o'rnini bilan bog'liq bo'lgan hayot yo'lidir.

Oddiy qilib aytganda, farzand kelajagi — bu uning ertangi kuni, qanday yashashi va qanday muvaffaqiyatlarga erishishini bildiradi.

Farzand kelajagi quyidagilarga bog'liq bo'ladi:

- oiladagi tarbiya va muhit;
- ta'lim va bilim darajasi;
- ota-onaning e'tibori va qo'llab-quvvatlashi;
- bolaning qiziqishi va qobiliyatlari;
- jamiyatdagi sharoit va imkoniyatlar.

Eng muhimi, farzand kelajagi tasodifan shakllanmaydi. U to'g'ri tarbiya, bilim va e'tibor orqali bosqichma-bosqich yaratiladi.

Farzand kelajagi — bu ota-ona, maktab va jamiyat hamkorligida shakllanadigan muhim jarayon bo'lib, u bolaning baxtli va muvaffaqiyatli hayot kechirishiga asos bo'ladi.

Bola tarbiyasi — har bir jamiyatning eng muhim vazifalaridan biridir. Farzandning kelajagi, uning qanday inson bo'lib yetishishi, avvalo oiladagi muhit va ota-onaning munosabatiga bog'liq. Oila — bu bolaning ilk maktabi bo'lib, unda u hayotiy qadriyatlar, xulq-atvor me'yorlari va muloqot ko'nikmalarini o'rganadi.

Ota-onalarning eng muhim vazifalaridan biri — farzandga to'g'ri tarbiya berishdir. Bu faqat nazorat qilish emas, balki bolaga mehr berish, uni tushunish va yo'l ko'rsatishdan iborat. Bola o'zini qadrlangan va tushunilgan his qilsa, uning shaxs sifatida rivojlanishi ham ijobiy kechadi. Shuningdek, ota-onalar farzandining ta'limiga

e'tibor berishi zarur. Ularning o'qishiga qiziqish bildirish, yordam berish va rag'batlantirish bolada bilim olishga bo'lgan intilishni kuchaytiradi. Bundan tashqari, ota-onalar bolaga to'g'ri muomala va muloqotni o'rgatishi kerak. O'zaro hurmat, sabr-toqat va mehr kabi fazilatlar aynan oilada shakllanadi.

Farzandning kelajagini ta'minlashda psixologik qo'llab-quvvatlash ham muhimdir. Bola muammoga duch kelganda uni tanqid qilish emas, balki tinglash va tushunish zarur. Bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Ota-onalar bolaga mustaqil fikrlashni o'rgatishi kerak. Uni har bir qarorni o'zi qabul qilishga undash, mas'uliyat hissini shakllantiradi. Shuningdek, ota-onalar farzandiga to'g'ri namuna bo'lishi zarur. Bola ko'proq ota-onaning xatti-harakatlarini kuzatib o'rganadi. Shu sababli ota-onaning o'zi ham ijobiy xulq-atvor ko'rsatishi muhimdir. Zamonaviy davrda ota-onalarning yana bir vazifasi — farzandni zararli axborotlardan himoya qilish va undan to'g'ri foydalanishga o'rgatishdir. Oila — bolaning birinchi tarbiya maskani. Bola dastlabki hayotiy bilimlarni, xulq-atvor qoidalarini va insoniy fazilatlarni aynan oilada o'rganadi. Shu sababli oiladagi munosabatlar qanday bo'lsa, bola shunga mos ravishda shakllanadi.

Agar oilada mehr-muhabbat va hurmat ustuvor bo'lsa, bola o'ziga ishonchli, ochiq va ijobiy shaxs bo'lib ulg'ayadi. Aksincha, janjal, sovuqlik yoki befarqlik hukmron bo'lgan muhitda bola tortinchoq, asabiy yoki agressiv bo'lib qolishi mumkin.

Farzand tarbiyasida oilaviy munosabatlarning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

- mehr va e'tibor — bola o'zini qadrlangan his qilishi kerak;
- hurmat va ishonch — bolaning fikrini tinglash va uni qadrlash;
- to'g'ri muloqot — ochiq va samimiy suhbat orqali tushunish;
- nazorat va erkinlik muvozanati — ortiqcha bosim ham, beparvolik ham zararli;
- namuna bo'lish — ota-onaning xulqi bola uchun o'rnak hisoblanadi.

Shuningdek, oilada sog'lom psixologik muhit bo'lishi muhim. Ota-onalar o'zaro hurmatda bo'lsa, bu bola ruhiyatiga ijobiy ta'sir qiladi. Farzand tarbiyasida oilaviy munosabatlar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mehr, hurmat va to'g'ri yondashuv orqali ota-onalar farzandini barkamol, odobli va mustaqil shaxs qilib tarbiyalashi mumkin. Yoshlarni psixologik jihatdan oilaviy hayotga tayyorlash va faoliyatning samarali tashkil etilishi bir qancha ijtimoiy muammolarning ijobiy hal etilishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi: -Jamiyatning ijtimoiy ma'naviy jihatdan rivojlanishini ta'minlaydi; - jamiyatning ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyotining yuqori bosqichga ko'tarilishida muhim ahamiyat kasb etadi; -mustahkam oilalarni shakllantirish, ularda sog'lom psixologik muhitni qaror toptirish, oila tarbiyasini samarali tashkil etish, farzandlar tarbiyasida muayyan muvaffaqiyatlarga erishish, oilaviy mojaro, ajrimlarning oldini olish uchun zamin hozirlaydi. Sharqda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashga qadimdan jiddiy ahamiyat berilgan. Jumladan Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali Ibn

Sino, Yusuf Xos Xojib, Kaykovus, Alisher Navoiy, Rizouddin Ibn Faxriddin kabi allomalar bu masala yo‘zasidan o‘zlarining durdona fikrlarini tarixda qoldirib ketganlarki, ular hozirgacha o‘z ahamiyatini yuqotmagan.

Ular «Nasixatnoma», «Pandnoma», «Hikmatnoma» tarzida bizgacha yetib kelgan. Bu manbaalarda qizlarni hayotga tayyorlashda, ularda birinchi navbatda insoniy fazilatlar shakllangan bo‘lishi, oila muqaddas, uni avaylab asrash aynan uy bekalariga bog‘liq ekanligi haqida turli tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan xodisalar hikoya qilinadi. «Kaykovus Unsurulmaoni – 63 yoshida o‘g‘liga atab «Qobusnoma» yozib, unda o‘zining bola tarbiyasi, oilaviy hayot, shaxs kamoloti masalalarini bayon etdi. Mamlaktimizning yetakchi psixolog olimlaridan biri Vasila Karimova “Oila ma’rifati” ushbu risola muallifining “Oila ma’rifati” ruknida chop etilayotgan risolalarining dastlabkisi bo‘lib, bu bevosita oilaviy hayot bo‘lag‘asida turgan yoshlar hamda endigina nikox qurib, yaxshi niyatlar bilan turmush qurgan kuyov va kelinchaklarga mo‘ljallangan.

A. Avloniy “Tarbiya biz uchun yo hayot yo mamot, yo najot- yo halokat, yo saodat- yo falokat masalasidir”, degan fikri o‘zbekning kun tartibidan tushmasligi lozim. Chunki avvalgiga o‘xshab qariyalar keksalar yoshlarni odob axloqqa chaqirib yoshlar esa ularni hurmatlab, ularning o‘gitiga amal qilish udumi yo‘qolib bormoqda. Har kim o‘zi bilan ovora bironing gapi bironvga yoqmaydi. S.V.Kovolyov o‘smir va qizlarda oila va nikoh tushunchalari haqidagi tasavvurlarga ega bo‘lishlari juda muhimdir, deydi. Kasb tanlash har bir inson hayotidagi eng mas’uliyatli qarorlardan biridir. Ayniqsa, farzand uchun bu jarayonda to‘g‘ri yo‘l-yo‘riq berish juda muhim.

Farzand kasb tanlashida quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- qiziqish va iste’dod — bola nimaga qiziqadi, qaysi ishni yaxshi bajaradi;
- qobiliyat va imkoniyatlar — uning bilim darajasi va salohiyati;
- kasbga bo‘lgan motivatsiya — ichki istak va maqsad;
- mehnat bozori talabi — kelajakda kerakli kasblar;
- sog‘liq va psixologik holat — kasbga moslik.

Bu jarayonda ota-onaning o‘rni juda katta. Ular farzandini majburlamasdan, balki yo‘l ko‘rsatuvchi va qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishi kerak. Farzandning qiziqishini inobatga olmasdan kasb tanlashga majburlash kelajakda norozilik va muvaffaqiyatsizlikka olib kelishi mumkin.

Maktab va psixologlar esa farzandga kasblar haqida ma’lumot berib, uning qobiliyatlarini aniqlashda yordam beradi. Turli testlar, suhbatlar va mashg‘ulotlar orqali to‘g‘ri yo‘nalish tanlashga ko‘maklashadi. Farzand kasb tanlashida eng muhimi — uning o‘zini anglashidir. U o‘z qiziqishi va imkoniyatlarini tushunib, mustaqil qaror qabul qilishni o‘rganishi kerak. Farzand kasb tanlashida to‘g‘ri yondashuv — bu majburlash emas, balki tushuntirish, yo‘naltirish va qo‘llab-quvvatlashdir. Ana shunda farzand o‘ziga mos kasbni tanlab, kelajakda muvaffaqiyatga erishadi. Oila — bolaning

eng birinchi va eng muhim tarbiya maskani hisoblanadi. Aynan oilada bola hayotga bo‘lgan qarashlarini, xulq-atvorini va insoniy fazilatlarni o‘rganadi. Shu sababli farzandning yetuk inson bo‘lib yetishishi avvalo oilaga bog‘liq.

Farzandni yetuk inson qilib tarbiyalash uchun ota-onalar quyidagi jihatlarga e‘tibor berishi zarur:

- mehr va e‘tibor berish — bola o‘zini sevib, qadrlanganini his qilishi kerak;
- to‘g‘ri tarbiya berish — yaxshi va yomonni ajrata olishga o‘rgatish;
- namuna bo‘lish — ota-onaning xatti-harakati bola uchun o‘rnak bo‘ladi;
- mas‘uliyatga o‘rgatish — kichik vazifalar berib, javobgarlik hissini shakllantirish;

– mustaqil fikrlashni rivojlantirish — bolaga o‘z fikrini erkin bildirish imkonini berish;

- muloqot qilish — bola bilan samimiy suhbat orqali uni tushunish;
- rag‘batlantirish — yutuqlarini e‘tirof etish va qo‘llab-quvvatlash.

Shuningdek, oilada sog‘lom psixologik muhit bo‘lishi juda muhim. Agar ota-onalar o‘zaro hurmatda bo‘lsa, bola ham shu muhitda ijobiy fazilatlarni o‘zlashtiradi.

Farzandni yetuk inson qilib tarbiyalashda ortiqcha qattiqqo‘llik ham, beparvolik ham zararli. Eng to‘g‘ri yo‘l — mehr va talabni muvozanatda olib borishdir. Farzandning yetuk inson bo‘lib yetishishi — bu oiladagi tarbiya, mehr, e‘tibor va to‘g‘ri yondashuv natijasidir. Ota-onalar farzandiga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsata olsa, u kelajakda mas‘uliyatli, bilimli va komil inson bo‘lib voyaga yetadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, farzandning kelajagi ota-onaning e‘tibori, tarbiyasi va qo‘llab-quvvatlashiga bevosita bog‘liq. Mehr, sabr va to‘g‘ri yondashuv orqali ota-onalar farzandini barkamol inson qilib tarbiyalashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Vygotskiy, L. S. Bola psixologiyasi va rivojlanish nazariyasi. Moskva: Pedagogika, 1983.
2. Leontyev, A. N. Faoliyat, ong va shaxs. Moskva: Politizdat, 1975.
3. Elkonin, D. B. Bolalar psixologiyasi. Moskva: Prosveshcheniye, 1980.
4. Karimov, I. A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
5. Mirziyoyev, Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, 2016.
6. Musurmonova, O. Oila psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2019.
7. G‘oziyev, E. G‘. Umumiy psixologiya. Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
8. Davletshin, M. G. Yosh va pedagogik psixologiya. Toshkent, 2018.
9. Qodirov, B. Shaxs rivojlanishining psixologik asoslari. Toshkent, 2020.
10. Usmonova, L. Pedagogik psixologiya. Farg‘ona, 2021.